
Filozófia és Tudománytörténet Tanszék

1111 Budapest, Sztoczek J. u. 2-4. fsz. 2.

Érveléstechnika-logika 5.

Érvelési hibák

1. Az általunk tárgyalandó hibák **a racionális vita szempontjából** tekinthetők hibának.

2. Tehát abból a szempontból, hogy akadályozzák a véleménykülönbség feloldását, **a helyes álláspont** kialakítását.

3. Ezeknek a hibáknak két fő típusát különböztetjük meg.

Érvelési hibák a racionális vita szempontjából

- 1. Az érvelési hibák egy része úgy nehezíti a helyes álláspont kialakítását, hogy formális vagy informális **logikai hibát tartalmaz**: Az érv érvénytelen deduktív, vagy gyenge induktív érv.
- 2. Az érvelési hibák jelentős része: a helyes álláspont kialakítását elősegítő **diskurzust** (párbeszédet) **akadályozza**.

A diskurzust akadályozó érvelési hibák

- Az alábbiakban a második típusba besorolható érvelési hibákkal foglalkozunk.
- Az ilyen jellegű hibák sok esetben a racionális vitát biztosító **általános**, illetve **speciális szabályok** megszegéséből fakadnak.
- Ahhoz ugyanis, hogy a helyes álláspontot elérjük, **együtt kell működnünk**. Az együttműködés viszont bizonyos szabályok betartását igényli.
- Az együttműködés valamilyen szinten *minden normális kommunikációhoz szükséges*, még a veszekedéshez is.

A racionális vita általános szabályai

• A racionális vita **együttműködési alapelve** szerint a következő szabályokat kell követnünk:

1. Légy informatív!
2. Mondj igazat!
3. Légy releváns!
4. Légy világos és érthető!
5. Igyekezz megérteni a másikat!

A racionális vita általános szabályai

- **1. Légy informatív!**

Hozzászólásod igazítsd ahhoz, hogy mit tud és mit nem tud a vitapartnered!
Ne adj szükségtelen információkat!

- **2. Mondj igazat!**

Ne mondj olyasmit, amiről úgy gondolod hamis vagy helytelen! Ne mondj olyat, amire nézve nincs megfelelő bizonyítékod!

- **3. Légy releváns!**

Hozzászólásod kapcsolódjon a vita tárgyához! Járulj hozzá a probléma megoldásához!

- **4. Légy világos és érthető!**

Kerüld homályos kifejezéseket! Kerüld a kétértelműséget! Légy tömör, ne légy fölöslegesen bőbeszédű!

- **5. Igyekezz megérteni a másikat!**

A racionális vita speciális szabályai

- Az általános szabályok egy szokványos párbeszédnek is alapfeltételei. Gyakorlatilag **mindenféle kommunikáció lehetetlenné válna** ezek betartása nélkül.
- Milyen fárasztó egy olyan emberrel beszélgetni, aki nem akar megérteni minket, homályosan fogalmaz, folyton füllent stb.
- A racionális vita azonban **speciális diskurzus (párbeszédes helyzet)**, ezért további, **speciális szabályok** betartását is igényli.

A racionális vita speciális szabályai

Néhány fontos speciális szabály:

- 1. A feleknek meg kell egyezniük a vita tárgyában.**
- 2. Az álláspontokat világossá kell tenni!**
- 3. A feleknek érvekkel indokolniuk kell saját álláspontjukat!**
- 4. A feleknek érvelésekkel kritizálniuk kell az álláspontjukkal szemben felhozott érveléseket!**
- 5. Csak annyit szabad felhasználnunk az érvelésben/ellenérvelésben amennyit a másik elkötelezettségei megengednek!**
- 6. Aki olyat állít, amit másik nem fogadna el, annak indokolnia kell állítását.**

A racionális vita speciális szabályai

7. Kontrollálni kell az érzelmeket!

8. A másik érvelését tárgyilagosan kell értékelni.

9. Lehetőséget kell adni mindkét félnek, hogy kifejthesse álláspontját.

10. Lehetőséget kell adni mindkét félnek, hogy releváns kérdéseket feltegye, és neki feltett kérdéseket megválaszolja.

11. Nem lehet egyoldalúan kilépni a vitából!

Érvelési hibák

- A szabályok megszegése, egyáltalán az **érvelési hibák** létrejöhetnek:
  - 1. **Szándékoltan**: Ha valójában tudatosan nem a helyes álláspont megtalálása az igazi, fő célunk. (A győzelem, a másik kikészítése stb.)
  - 2. **Nem szándékosan**: Ha a fő célunk továbbra is a helyes álláspont megtalálása, de
    - a) nem ismerjük az említett feltételeket
    - b) időlegesen – nem tudatosan – engedünk más célok felerősödésének, a szabályok megszegésének. Ezzel nem csak a vitapartner, de saját magunkat is megtévesztjük.

Érvelési hibák

- Ezért ha racionális vitát kívánunk folytatni, akkor fontos, hogy:
- 1. Ismerjük a racionális vita szabályait, feltételeit.
- 2. Figyeljük arra, és kérdezzük meg magunktól, hogy vajon betartjuk-e a szabályokat.
- 3. Biztosítsuk a racionális vita feltételeinek érvényesülését.

Az álláspont illegitim megváltoztatása

- A „***légy világos és érthető!***” szabályából is következik, hogy világossá kell tennünk – lehetőleg már a vita elején is –, hogy pontosan **mi az álláspontunk**.
- Ha valaki ***észrevétlenül*** változtatja meg az álláspontját, az **érvelési hiba**.
- A racionális vitában mindig világossá kell tenni, **mi az álláspontunk**, és azt is jelezni kell, hogy ha az érvek hatására **álláspontunkat megváltoztattuk**.

Az álláspont illegitim megváltoztatása

- **Álláspont illegitim megváltoztatásáról** beszélünk, ha valaki *leplezetten*, úgy változtatja meg álláspontját, hogy ezt nem közli a másik féllel, úgy tesz, mintha eredetileg is ezt képviselte volna.
- Ezzel azt a benyomást kelti, mintha az időközben felmerült érvek egyáltalán **nem mondanának ellent az eredeti álláspontjának**.
- Próbálja elkerülni azt, hogy beismerje: az eredeti álláspontján változtatni kell, mert ellenérv merül fel.

Példa

A vezetői értekezleten X kolléga így szól a társához:

X: Semmi értelme ezeknek az értekezleteknek! A munkából veszik el az időt! Utána pedig azt kérik rajtunk számon, amit éppen az értekezletek miatt nem csináltunk meg.

Y: Nézd, ha nem beszélnénk, akkor nem tudnánk szervezni és összehangolni a munkánkat, és így az a munka is értelmetlen lenne, amit az értekezlet helyett csinálnánk.

X: De nem kellene alacsonyabb szintre tartozó részletkérdésekre pazarolni az időt!

Az álláspont illegitim megváltoztatása

- Világos, hogy X kolléga Y érvének következtében megváltoztatja álláspontját. Már nem amellet érvel, hogy **teljesen feleslegesek az értekezletek**, hanem amellet, hogy **hatékonyabban, és rövidebben kellene intézni őket**.
- Ezt a változást azonban nem teszi világossá, nem mondja ki. Úgy tesz, mintha már az elején is ezt állította volna.
- Az új álláspont implicit marad, csak a *ki nem mondott állításokból* lehet rá következtetni.

Az álláspont illegitim megváltoztatása

- Ezzel megnehezíti, hogy a két álláspontot, és a két álláspont ellen és mellett szóló érveket elkülönítsük egymástól.
- A „**semmi értelme az értekezleteknek,**” illetve „**az értekezleteket hatékonyabban és gyorsabban kellene lefolytatni**” mást állít, és más érvek alapozzák meg egyiket és a másikat.
- Ahhoz hogy eldöntsük mi a helyes álláspont az érveket világosan el kell különítenünk egymástól.
- **Az álláspont illegitim megváltoztatása** végső soron a helyes álláspont kialakítását akadályozza.

Az álláspont illegitim megváltoztatása

X: Szerintem teljes egészében meg kellene engedni az eutanázia gyakorlatát! Tiszteletben kellene tartani egy embernek azt a szabad döntését, amelyet a saját életével és halálával kapcsolatban hoz meg.

Y: Értem, de például sokan vélik úgy – köztük jómagam is –, hogy amikor egy betegnek beadunk egy olyan injekciót, amely kioltja az életét, akkor végső soron emberölést követünk el. Ugy is fogalmazhatok, hogy ez gyilkosság, hiszen egy öngyilkossághoz asszisztálunk.

X: Én továbbra is azt mondom, hogy emberhez méltatlan állapot amikor már valakit csak gépek segítségével tartanak életben. Egyébként ha ilyen esetben kikapcsoljuk a gépet, akkor itt pusztán egy saját magunk által, mesterségesen előidézett állapotot szakítunk meg: a halál egy természetes folyamat eredményeként következik be.

Az álláspont illegitim megváltoztatása

- X *eredeti álláspontja* az volt, hogy: „**teljes egészében meg kellene engedni az eutanázia gyakorlatát.**”
- Y szerint: **aktívan nem szabad hozzájárulni egy ember életének kioltásához.** Y ezt gyilkosságnak tekinti, és az **aktív eutanáziát** bírálja, és ezzel tényleg X eredeti álláspontját kritizálja: „**nem igaz, hogy teljes egészében meg kellene engedni az eutanázia gyakorlatát,**”
- X nem Y állítását kritizálja, hanem a **passzív eutanázia** mellett kezd el érvelni. Úgy tesz, mintha az *eredeti álláspontja* is pusztán a passzív eutanázia mellett szólt volna.
- Ha felek az eutanázia két fajtája között nem tesznek különbséget, könnyen juthatnak arra a következtetésre, hogy X *eredeti álláspontja* is helyes volt, holott lehetséges, hogy Y érve az *aktív eutanáziával szemben megalapozott.*

Hogyan járhatna el X helyesen?

- 1. Vitatja Y érvét. **„Szerintem az aktív eutanázia nem gyilkosság, hiszen a beteg kívánsága szerint járunk el, s az ő érdekét, szenvedése megrövidítését tartjuk szem előtt. Ezt az eljárást alaptalan a gyilkosság pejoratív fogalmával illetni.”**
- 2. Elfogadja Y érvét, és feladja eredeti álláspontját, de egy másik, mérsékeltebb álláspontot világosan megfogalmaz meg, és emellett érvel: **„Visszavonom a korábbi állításomat: nem igaz, hogy az eutanázia minden formáját meg kell engedni. Azonban továbbra is úgy vélem, hogy a passzív eutanáziát meg kell engedni, mivel emberhez méltatlan állapot amikor már valakit csak gépek segítségével tartanak életben.”**

Miért hiba az álláspont illegitim megváltoztatása?

- 1. Az álláspontok nem válnak világossá. (Mi is az adott álláspont? Mi a vita tárgya?)**
- 2. Az adott álláspont mellett felhozott érvek sem válnak világossá. (Az eredeti álláspont mellett felhozott érv gyenge vagy erős?)**
- 3. Nem válik világossá, hogy az eredeti álláspontot kizárhatják a felek avagy sem.**
- 4. Az álláspont elhallgatott megváltoztatásának eredményeként alaptalanul következtethetünk az eredeti álláspont helytelenségére.**

Az árnyékbokszolás (szalmabáb érvelés) hibája

- Gyakran előfordul, hogy nem a saját álláspontunkat változtatjuk meg illegitim módon, hanem a *vitapartner álláspontját torzítjuk el*. Ez mindenképpen ellentmond az „**igyekezz megérteni a másikat**”, és a „**légy releváns**” szabályoknak.

A: Szerintem nem jó, hogy a gyerekek a forgalmas autóutakon játszanak.

B: Én viszont azt gondolom, butaság lenne egész napra bezárni a gyerekeket.

Az árnyékbokszolás (szalmabáb érvelés) hibája

- B azt sugallja, hogy A álláspontja szélsőségesebb, mint amilyen valójában. Mintha A azt állította volna, hogy „**a gyerekeket egy pillanatra sem lehet kiengedni a lakásból.**” Ám A **nem állított ilyet.**
- 1. B ezáltal kitér az eredeti kérdés elől.
2. Másrészt egy olyan *eltúlzott, szélsőséges* álláspontot tulajdonít A-nak, amit aztán *könnyebben cáfolhat*. Ezáltal azt a *látszatot kelti*, hogy A álláspontja tarthatatlan.
- Az árnyékbokszolás (szalmabáb érvelés) hibáját követi el az, aki **eltorzítja partnere álláspontját, és ez ellen az torzított álláspont ellen érvel.**

Az árnyékbokszolás (szalmabáb érvelés) hibája

- A torzított álláspont rendszerint hasonlít az eredetire, ám sokkal nehezebben védhető. Majd **erről a torzított, gyenge álláspontról kimutatja a beszélő, hogy tarthatatlan**, és ezzel azt a **látszatot kelti**, hogy megcáfolta partnere eredeti álláspontját.
- Logikai szempontból az **árnyékboksz** csak egy irreleváns megnyilatkozás, ám a racionális vita célja szempontjából nagyon veszélyes, mert képes a vitát teljesen félre vinni: egész egyszerűen **kizárja a másik álláspontját**.
- Az árnyékbokszolás könnyen összezavarhatja a beszélőt. Sokszor a beszélő nem utasítja el a torzított álláspontot, hanem megpróbálja megvédeni, így **olyan álláspont mellett kezd el érvelni, ami eredetileg nem is az övé volt**.

Rossz válasz a szalmabáb érvelésre

„A: Szerintem nem jó, hogy a gyerekek a forgalmas autóutakon játszanak.

B: Én viszont azt gondolom, butaság lenne egész napra bezárni a gyerekeket.

A: Hm, de még mindig jobb, mint balesetnek kiténni a gyerekeket.

B: Ezt komolyan gondolod? A gyerekeket tényleg egész napra be kellene zárni?”

A észrevétlenül elkezdte védeni azt az álláspontot, amit B tulajdonított neki. A vita innentől már nem A eredeti állításáról szól: **nem jó, hogy a gyerekek forgalmas autóutakon játszanak** - > **rossz lenne a gyereket egész napra bezárni.**

Az árnyékbokszolás (szalmabáb érvelés) hibája

- Némely esetben az árnyékboksz kialakulását mozdítja elő, hogy maga a beszélő sem teszi világossá saját álláspontját.
- Példánkban A: „*Szerintem nem jó, hogy a gyerekek a forgalmas autóutakon játszanak*” tekinthető úgy, hogy ez saját, **kimondatlan álláspontjának megalapozását** szolgálja.
- Az álláspontja feltehetően az lenne, hogy „*jobban oda kellene figyelniük a gyerekekre, nem szabadna felügyelet nélkül hagynunk őket.*” Ezt azonban A **nem mondja ki világosan.**

Újabb példa

X: Szerintem elkészerítő, hogy a vágóhídra ilyen összezsúfolva viszik a sertéseket. Egymást tapossák agyon. Hát aztán amit a vágóhidakról hallottam, hogy mi megy ott! Szerintem az állatoknak is lehetnek jogaik!

Y: Lehet, de egész gazdaság épül a sertéshús feldolgozására, s egyébként is ha bezárnánk a vágóhidakat, mit tennénk a sok millió sertéssel?

Az árnyékbokszolás (szalmabáb érvelés) hibája

- X nem mondja ki egyértelműen, mi mellett érvel, mi az álláspontja. Y ezt tulajdonítja neki: **„Be kell zárni az összes vágóhidat.”**
- X feltehetően nem ezt gondolta (**jóindulat elve**), hanem csupán az állati jogokat figyelembe vevő szabályok, rendeletek fontosságát akarta hangsúlyozni: **„A vágóhidakon ne szenvedjenek szükségtelenül az állatok.”**
- Ha X **nem teszi világossá az álláspontját**, illetve **nem veszi észre, hogy Y olyan állítást tulajdonít neki, amit ő nem állított**, akkor a X által kimondatlanul hagyott álláspont megvitatása elmarad.
- Így kisiklik a dialógus, és nem deríthetjük ki, hogy tényleg feltétlenül ennyit kell szenvedniük a vágóhídon az állatoknak, és ez tényleg jól van-e így.

Miért hiba a szalmabáb érvelés?

1. Nem az eredeti álláspontról folyik vita, ami lehet helyes vagy esetleg az elemzése közelebb vihet minket a helyes álláspont kialakításához.
2. Azt a látszat keletkezik, mintha megcáfoltuk volna az eredeti álláspontot, holott csupán egy eltorzított állásponttal szemben hoztunk fel érveket, és az eredeti állítás megvitatására nem is került sor.

Mit tegyünk a szalmabáb érveléssel szemben?

1. **Tegyük világossá, explicitté** – mind önmagunk, mind a másik fél számára – **saját álláspontunkat**. (Speciális szabály: *Az álláspontokat világossá kell tenni!*)
2. A vita egy-egy szakaszában érdemes **újra felidézni, újra kimondani** az álláspontunkat.
3. Ha az ellenérvelésben a félreértelmezés gyanúja merül fel, akkor **tisztázni kell a saját álláspontunkat**, s fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a partner ellenérvei valójában **nem mi álláspontunk ellen szólnak**.
4. Alkalmazzuk a **jóindulat elvét**: ha az értelmezés során több értelmezési lehetőség van, akkor azt válasszuk, ami a legerősebb érveléshez vezet. (Általános szabály: *Igyekezz megérteni a másikat!*)

Ad ridiculum, avagy nevetségessé tétel

- Rendszerint együtt jár a szalmabáb-érveléssel: a mi álláspontunkkal szemben felhozható érvek **gyengített változatának bemutatása**, majd ennek **kritikája a nevetségessé tétele által**.
- A 19. századi evolúció-vitában Samuel Wilberforce ezt kérdezte a darwini evolúcióelméletet védő Thomas Henry Huxley-től:
„Mondja uram, ön apai, vagy anyai ágon származik a majomtól?”
- 1. **Szalmabáb érvelés:** Darwin nem állította, hogy akár **a majom bármilyen értelemben is az ember, vagy bármely ember őse lenne**. Hanem, hogy **az embernek és a majmoknak közös ősük van**.
- 2. **Nevetségessé tétel:** A majomtól való közvetlen származás erősen pejoratív, és ezt senki sem akarja felvállalni. Wilberforce azt próbálta elhíttetni, hogy a darwini elmélet ostoba, abszurd.

A bizonyítás terhe

- **Racionális vita egyik speciális szabálya: A feleknek indokolniuk kell a saját álláspontjukat! Aki állít valamit, annak kell bizonyítani!**
- Egyik fél sem tekintheti saját álláspontját, illetve az álláspontja mellett szóló premisszákat **megkérdőjelezhetetlennek, vitán felülinek.**
- A vita folyamán felmerülő minden új állítást az állítást előadónak alá kell támasztania, ha a másik fél számára az adott állítás nem nyilvánvaló.

A bizonyítás terhe

- A helyes álláspont kialakítása megköveteli, hogy minden kimondott álláspont bizonyításra kerüljön, ha szükséges vagy a másik fél úgy kívánja.
- Ennek megszegése **a kibújás a bizonyítás kényszere alól** hiba.
  1. Általános hiba: a **bizonyítás kényszerének illegitim áthárítása**
  2. Speciális hibák:
    - a) **Tekintélyre hivatkozás** (irreleváns módon)
    - b) **Nem tudásra apellálás**

Kibújás a bizonyítás kényszere alól

- **Az alábbi kijelentések, ha nincs utánuk érvelés, ezt a hibát jelezhetik:**
- „Mindenki számára nyilvánvaló, hogy...”
- „Senki, aki épelméjű, nem kételkedhet abban, hogy...”
- „Kérem fogadják el tőlem most különösebb bizonyítás nélkül, hogy...” – szimpatikus, tekintélyes figurától.
- „Teljes mértékben meg vagyok győződve arról, hogy...”

Bizonyítás kényszerének illegitim áthárítása

X: Szerintem az 50-es sebességkorlátozás a városban teljesen értelmetlen!

Y: Miért, mire alapozod ezt a véleményedet?

X: Miért, szerinted nem? Meséld el nekem, hogy mi értelme van!

Bizonyítás kényszerének illegitim áthárítása

- *X előad egy álláspontot, ezért a vitának ezen a pontján a **bizonyítás az ő feladata** lenne, ám a bizonyítás terhét **áthárítja a másik félre**.*
- Ezzel éppen a racionális kritikától próbálja megóvni saját álláspontját, így *megnehezítheti a helyes álláspont kialakítását.*
  - **Az, aki a vita olyan szakaszában, amelyben őneki kell bizonyítani, áthárítja a másik félre a bizonyítás terhét, az a bizonyítás kényszerének illegitim áthárításának hibáját követi el.**

Bizonyítás kényszerének illegitim áthárítása

A: Minden épelméjű ember számára nyilvánvaló, hogy az ember sokkal értékesebb az állatnál.

B: Tulajdonképpen miért?

A: Kétségbe vonod ezt? Mond el, mire alapozod ezt a tagadó, abszurd álláspontot!

Bizonyítás kényszerének illegitim áthárítása

- Sok konvenciónk, elfogadott bölcsességünk magától értetődőnek mutatkozik, ezért úgy tűnik, hogy még ha a vita folyamán új – a vitában eddig nem szereplő – állításként is jelenik meg, a másik félnek kell a tagadását alátámasztania.
- 1. Azonban egy konvenció **nem feltétlenül helyes**: gondoljunk arra, hogy konvenció szerint a legtöbb ember száz évvel ezelőtt elutasította a nők választójogát.
- 2. Azon túl, hogy sokszor éppen a **konvenciók megkérdőjelezése** alkotja a legizgalmasabb racionális vitákat, a konvenciókra adott bizonyítási kísérletek előmozdíthatják a helyes álláspont kialakítását.

Szimmetrikus és aszimmetrikus vita

- Kétféle vitaszituáció:
- 1. Mindkét fél képvisel valamilyen álláspontot. Ezek az álláspontok részben vagy egészben ellentmondanak egymásnak.

Pl. **A** szerint megengedhető az abortusz, **B** szerint tiltani kell az abortuszt.
- Ez **szimmetrikus vita**. Mindketten állítanak valamit. A racionális vita szabályai szerint mindkettőjüknek érvelniük kell saját álláspontjuk mellett.

Szimmetrikus és aszimmetrikus vita

- 2. Az egyik fél állít valamit, a másik viszont nem állítja az ellenkezőjét, csak azt, hogy nem tartja elegendőnek vagy elfogadhatónak az állít mellett felhozott érveket.

Pl. **A** szerint vannak földönkívüliek. **B** szerint **A** nem hozott megfelelő bizonyítékokat amellet, hogy vannak földönkívüliek, bár **B** nem állítja határozottan azt, hogy nincsenek földönkívüliek.

- Ez az **aszimmetrikus vita**. Ilyenkor egy állító és egy szkeptikus vitatkozik. Itt annak kell bizonyítani állítását, aki állít, a másiknak elég kritizálni az előadott érvelést.
- (Pl. ügyész-ügyvéd büntetőperben, opponens és doktorjelölt vitája a doktori dolgozatról)